

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТРАТЕГІЙ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ ТА ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ДОСЯГНЕННЯ СИНЕРГІЇ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ПОТОКІВ

Хитра Олена Володимирівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

Імпорт є важливим макроекономічним процесом, масштаби якого суттєво зростають в умовах глобалізації. Втім, наслідки імпорту є досить неоднозначними (рис. 1). Незважаючи на те, що імпорт генерує низку позитивних макроекономічних ефектів, за низької конкурентоспроможності вітчизняного виробництва часто спостерігається нераціональне збільшення частки іноземної продукції у внутрішньому споживанні [1, с. 18–19], що стає свідченням своерідної дисинергії в експортно-імпортній діяльності.

З огляду на це, необхідним є державне регулювання імпорту, обґрунтування його фінансово-економічної і соціальної доцільності. Йдеться про пошук оптимальних значень імпорту, які принеситимуть найбільші макроекономічні вигоди для національної економіки: не лише досягнення бажаного співвідношення між тим, що країна здатна виготовляти, і тим, що завозитиме з-за кордону, а й забезпечення паритету у відносинах з іншими державами [2]. Одним з критеріїв ефективності сформованої системи зовнішньоторговельних зв'язків вважаємо ефект синергії експортно-імпортних потоків – взаємообумовленості кількісно-якісних показників експорту й імпорту, що забезпечується взаємопосиленням методів стримування небажаного імпорту і стимулювання конкурентоспроможного експорту, пом'якшення проявів селективного протекціонізму та відмовою від практики нелегітимного субсидювання, що у підсумку сприятиме прискореній інтеграції економіки до глобального та загальноєвропейського ринків.

Вагому роль у забезпеченні такої синергії відіграє коректне використання стратегій імпортозаміщення та експортоорієнтованого виробництва. Зміст поняття «імпортозаміщення» передусім зводиться до забезпечення бажаних структурних зрушень у макроекономічних співвідношеннях імпортової і вітчизняної продукції як на внутрішньому ринку, так і у фазах суспільного відтворення (виробництві, обміні, споживанні) [3, с. 27–28]. Це окремий напрям державної політики прогресивного структурного реформування і комплекс заходів, метою

якого є оптимізація співвідношень вітчизняного виробництва, імпорту та збуту на національному ринку товарів і послуг [4, с. 119]. По суті, це одна з форм протекціонізму, орієнтованого на підтримку розвитку місцевого виробництва у межах обраних у певний спосіб галузей, які задовольняють внутрішній попит на імпортовані товари [5, с. 30]. Політику імпортозаміщення називають ще «імпортозамінною індустріалізацією», зважаючи на те, що заміна імпортованих товарів на вітчизняні у більшості випадків передбачає розвиток виробництв /галузей, які виготовлятимуть аналоги імпортованих виробів [6, с. 41].

Рис. 1. Вплив імпорту на розвиток національної економіки: позитивні і негативні аспекти

Базисом механізму імпортозаміщення є створення системи заходів зі стимулювання імпортозамінного виробництва (рис. 2) за допомогою інструментів зовнішньоторговельної політики [6, с. 44; 7, с. 120].

Рис. 2. Зміст політики імпортозаміщення

Метою імпортозаміщення є зниження економічних загроз і фінансових криз, наповнення державного бюджету і зменшення зовнішньої заборгованості, сприяння розвитку внутрішнього виробництва і збуту національних товарів [7, с. 120; 8, с. 61]. Ефективне імпортозаміщення – це шлях до створення нових робочих місць, розвитку сучасних технологій, а також це чинник збільшення прибутку, який потенційно може бути конвертований у інвестиції [9, с. 11]. Разом з тим, стратегія імпортозаміщення визнається неефективною, якщо призводить до гальмування процесів накопичення капіталу та імпорту технологій, уповільнення структурних змін, дезорганізації розподілу ресурсів, зменшення ефекту від зовнішньоекономічної діяльності тощо [10]. Відтак, у державному регулюванні імпортозаміщення вбачається системний підхід, спрямований не лише на зменшення частки імпортних товарів, а й забезпечення кращого завантаження виробничих

потужностей, підвищення ефективності внутрішнього виробництва та удосконалення контролю за якістю товарів і послуг, їх просуванням, функціонуванням внутрішнього ринку [11, с. 66].

Як показує досвід, прямі заборони та обмеження імпорту мають переважно негативні наслідки. З іншого боку, впровадження експортоорієнтованої стратегії, безумовно, має переваги, які проявляються у збільшенні активності руху капіталів, робочої сили, створенні ТНК. Разом з тим, абсолютне домінування в національній економіці експортоорієнтованої стратегії також є неефективним. Тому традиційна дихотомія між зростанням, орієнтованим на експорт, і зростанням, заснованим на імпортозаміщенні, сьогодні потребує переосмислення: структурна політика має носити комплексний характер і ґрунтуватися на використанні системи градації методів обох стратегій [12, с. 49]. Перспективне завдання політики імпортозаміщення полягає у тому, щоб поступово створити системи стимулів, які будуть урівноважувати відносну ефективність різних видів промислового виробництва і в такий спосіб підтримувати вітчизняне виробництво проміжних інвестиційних товарів шляхом зменшення імпорту споживчих товарів, а згодом і стимулювати випуск продукції для експорту [13, с. 22].

Стратегії імпортозаміщення та експортоорієнтованого розвитку повинні бути не взаємовиключними, а взаємодоповнюючими, а їх впровадження – поетапним [6, с. 42] (рис. 3). Імпортозамінні галузі можуть трансформуватися в експортоорієнтовані на основі своєрідного ланцюжка дій: залучення інвестицій – акумуляція технологій – насичення внутрішнього ринку – експорт товарів-замінників [14, с. 90]. Виходячи з такої точки зору, політика імпортозаміщення створює передумови для стимулювання експорту, і за певних економічних умов вищезазначені стратегії можуть створювати ефект синергії [7, с. 120].

Отож, імпортозаміщення – це окремий елемент зовнішньоекономічної політики та проміжний етап у процесі модернізації та диверсифікації вітчизняної економіки. На державному рівні реалізація стратегії імпортозаміщення дає змогу розв'язати проблему дисбалансу експортно-імпортних операцій і водночас створити фундамент для модернізації промисловості; наступний рівень – це стратегія експортоорієнтації, націлена на інтеграцію конкурентоспроможного підприємства чи галузі до системи світогосподарських зв'язків, орієнтацію на науково-технічний прогрес та інноваційний шлях розвитку [15, с. 49].

Підхід до імпортозаміщення на засадах лінійного мислення (виключно як обмеження імпортних поставок) може призвести до нівелювання крайною інтеграційних переваг та звуження спектру зовнішньоекономічних зв'язків, а також необґрунтованого завищення кількості ресурсів, що спрямовуються в імпортозамінні виробництва. Натомість вивчення можливостей вчасного переходу від стратегії

імпортозаміщення до експортоорієнтованого виробництва дозволяє досягти ефекту синергізму в результаті взаємодоповнення переваг від регулювання обсягів імпорту і створення сприятливого інституційного середовища для поліпшення якості експортної продукції.

Рис. 3. Логіка взаємозв'язку між стратегіями імпортозаміщення та експортоорієнтованого розвитку

Список використаних джерел:

1. Мазаракі А., Мельник Т. Стратегія неоіндустріального імпортозаміщення в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2021. № 5. С. 4–33.
2. Яремко Л.А. Імпорт та його вплив на макроекономічні процеси. *Фінанси України*. 2005. № 7. С. 75–82.
3. Лупак Р.Л. Державна політика імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки України: пріоритети та інструменти реалізації : монографія. Львів : Видавництво ННВК «АТБ», 2018. 527 с.
4. Цап М.В., Палінчак М.М., Стебляк Д.М. Сутнісні характеристики процесу імпортозаміщення та його ролі в соціально-економічному розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 18 (3). С. 118–122.
5. Мельник Т.М., Пугачевська К.С. Імпортозалежність економіки України і пріоритети селективного імпортозаміщення. *Економіка України*. 2016. № 4. С. 29–44.

6. Карасьова Н.А. Стратегія імпортозаміщення та експортоорієнтований розвиток в аграрному секторі. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2015. Т. 20. Вип. 3. С. 41–45.
7. Губа М.І. Імпортозаміщення в системі забезпечення розвитку продовольчого ринку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 7. С. 117–121. URL: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/27.pdf> (дата звернення: 01.05.2024).
8. Кундицький О.О. Стратегія державного регулювання імпортозаміщення в аграрному секторі України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2015. Вип. 10. С. 60–62.
9. Мазаракі А., Мельник Т. Імпорт та перспективи імпортозаміщення в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 6. С. 5–15.
10. Levine R., Renelt D. Sensitivity Analysis of Cross – Country Growth Regression. *American Economic Review*. 1992. vol. 82 (4). P. 942–963.
11. Кисіль Т.В. Теоретичні засади використання стратегії імпортозаміщення на промислових підприємствах. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2014. № 1. С. 64–71.
12. Романова Т.В. Підвищення адаптаційних можливостей національної економіки методами структурної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 17. С. 45–49.
13. Helleiner J.K. Markets, Politics and Globalization. Can the Global Economy be Civilized? *10th Raul Prebisch Lecture*. Geneva, 2000. P. 18–47.
14. Чех М.М., Василиця О.Б., Польовська В.Т. Імпортозаміщення та залучення прямих іноземних інвестицій в Україну. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 4. С. 87–96.
15. Ващенко Т.В., Летуновська Н.С. Роль інноваційного малого бізнесу у вирішенні завдання імпортозаміщення та підвищення конкурентоспроможності промислового сектору в умовах забезпечення випереджального розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 49–52.